

Vjesnik Državnog arhiva u Pazinu, god. 6-7 (1996-1997), sv. 6-7, Pazin 2001., str. 476.

Izdavačka djelatnost Državnog arhiva u Pazinu donijela je još jedan broj *Vjesnika* toga istarskog arhiva. Radovi koje sadržava velikim se dijelom odnose na istraživanje istarskog mjesta Svetvinčenta, ali objavljeni su i radovi iz istarske povijesti. Po već ustaljenom obrascu, *Vjesnik* je podijeljen na nekoliko cjelina.

Prva cjelina *Rasprave i članci* (15-296) donosi čak petnaest radova i po opsegu zauzima najveći prostor.

Znanstveni rad Jakova Jelinčiča *Arhivsko gradivo o Svetvinčentu u Državnom arhivu u Pazinu, Župnom arhivu u Svetvinčentu i u Biskupijskom arhivu u Poreču* (15-47) donosi vrijedna saznanja o bogatstvu arhivske građe u spomenutim arhivima. Autor iznosi podatke o građi od 17. do 20. stoljeća Državnog arhiva u Pazinu, uglavnom bilježničke i matične knjige. Župni arhiv u Svetvinčentu čuva knjige privilegija, te isprave kaptola u Svetvinčentu 16.-19. stoljeća. Biskupijski arhiv u Poreču posjeduje iscrpne knjige biskupskih vizitacija što ga čini jednim od najbolje sačuvanih crkvenih arhiva u nas.

Tema rada Alessandre Sambo *Izvori za povijest Svetvinčenta u državnom arhivu u Veneciji* (49-54) daje nam vrlo korisne podatke o Svetvinčentu, prvotno u Državnom arhivu u Veneciji, zatim i u privatnom arhivu obitelji Grimani čiji je feud od 1560. postao Svetvinčenat. Riječ je o dokumentima o upravljanju kaštelom u Svetvinčentu, imenovanju župnika, kaznenim spisima, registrima i fondovima koji nisu sustavno istraživani a odnose se na to mjesto.

U članku *Najranija prošlost Svetvinčenta i okolice* (55-66) Klara Buršić-Matijašić na temelju sedamnaest dokumentiranih arheoloških nalaza (gradine, grobni tumuli, keramika) iz prapovijesti i antike obrađuje najstariju prošlost općine Svetvinčenat. Plodna zaravan, malo prirodnih izvora vode kroz prapovijest nije davalo velike šanse razvoju tog području sve do antike kada se život s utvrđenih uzvisina prebacio u ravnicu. Razvoj gospodarstva i povoljan geografski položaj jako je utjecao na razvitak ove mikroregije.

Rad pod naslovom *Svetvinčenat: kratka povijest* (67-80) Angela Ciuffordija podijeljen je na dva dijela. Prvi daje prikaz povijesti Svetvinčenta kroz njegovu pripadnost raznim vladarima i feudalcima kao posjed, tj. feud počevši od dolaska benediktinaca u 6. stoljeću, preko bizantske, langobardske i franačke vlasti, istaknutih mletačkih obitelji Morosini i Grimani do pripadnosti Austriji, Italiji te hrvatskoj državi. U drugom dijelu autor donosi ekonomski i društveni prikaz Svetvinčenta, naglašavajući njegovu autonomiju naspram feudalnih gospodara.

Statut Svetvinčenta (81-92) drugi je rad Angela Ciuffordija. Autor donosi pregled istarske historiografije 19. i 20. stoljeća s posebnim osvrtom na izdanja statuta istarskih gradova i statut Svetvinčenta. Kao feudalno dobro obitelji Grimani statut Svetvinčenta razlikovao se od ostalih statuta po opsegu autonomije. On točno definira odnose mletačkih feudalaca i stanovništva Svetvinčenta koje zastupa župan u svim segmentima života. Taj statut kao jedini takav o nekom ruralnom dobru, s obzirom na istarske primorske gradove pod vlašću Mletaka, jedinstven je povijesni izvor za ovaj kraj.

Slijedi rad Alojza Štokovića *Bratovština Svetog Roka iz Svetvinčenta 1619. g.* (93-106) o protureformacijskom djelovanju u Svetvinčentu i pojavljivanju flagelantizma. Za duhovno jačanje vjere i borbe protiv reformacije u 17. stoljeću Katolička crkva obnovila je 1619. Bratovštinu sv. Roka koja je postala bičevalačka kao znak vjerskog fanatizma. Svi članovi posvetili su se molitvi, pokori i radu da bi na taj način ojačali katoličku crkvu koja se na tom području smatrala ugroženom.

Vrlo opširan rad "*Kaštel u Svetvinčentu*" (107-150) dao je Boris Vučić; u radu prati povijesni razvoj tog kaštela od prvotnih vlasnika Sergijevaca do preuređenja u 20. stoljeću. Autor vidi nekoliko faza razvoja kaštela. Prva za obitelji Castropola u 13.-15. stoljeću kad se kaštel formira u obliku romaničkog donjona; druga za mletačke obitelji Morosini u 14.-16. stoljeću koja gradi renesansni kaštel što je njegovo zlatno doba, treća faza obitelji Grimani 16.-18. stoljeće, kada pročelje kaštela dobiva novi izgled. Početak obnove i konzervaciju u 20. stoljeću autor smatra posljednjom fazom razvoja kaštela u Svetvinčentu. U prilogu se donose fotografije današnjeg izgleda kao i rekonstrukcija kaštela.

Vjersko i moralno stanje župe Svetvinčent u 19. stoljeću (151-157) tema je istraživanja Ivana Milovana. Koristeći se arhivom u Svetvinčentu, Biskupijskim arhivom u Poreču te zapisima svetvinčenskog župnika Facchinettija, autor iznosi kako je glavna oznaka religioznosti mještana u 19. stoljeću tradicija. Ona se održala i nije bila podvrgnuta novim idejama i strujama kao što su liberalizam, antiklerikalizam i ateizam. Godišnji liturgijski ciklus i ciklus godišnjih doba glavna su obilježja življenja uz vjeru.

Djelovanje čitaonica u Istri i u Svetvinčentu za vrijeme preporoda istražio je Branimir Crljenko u radu *Čitaonička sastavnica preporodnog pokreta Istre i Hrvatska čitaonica u Svetvinčentu* (159-172). U uvodu donosi kratki povijesni pregled razvitka čitaonica u Hrvatskoj i Dalmaciji, s posebnim osvrtom na Istru. Čitaonice kao žarišta kulturnoga i nacionalnog preporoda u Istri dosegle su vrhunac 1908. kada djeluje stotinjak slavenskih nacionalnih društava i izlazi više listova. Iste godine osnovana je u Svetvinčentu «Hrvatska čitaonica» koja je nastojala okupiti sve brojnije narodnjake, nabavljati novine i knjige. Njezin konačan kraj nije poznat ali autor smatra da se ugasila početkom Prvoga svjetskog rata.

Rad Ante Cukrova *Osnovno školstvo svetvinčenštine do kraja 1. svjetskog rata* (173-211) daje pregled razvoja osnovnog školstva u Istri početkom 19. stoljeća naglašavajući stari terezijanski sustav koji je kočio njegov razvoj. Novim državnim zakonom 1869. godine škole pripadaju državi ali nastavni jezik ostaje talijanski. Nije moguće točno datirati kad je osnovana osnovna škola u svetvinčenštini ali autor je datira u 1870. Dvije škole na hrvatskom jeziku otvorene su u okolici, a jedna u Svetvinčentu 1907. Početkom Prvoga svjetskog rata zatvaraju se sve hrvatske škole, a od 1918. Istra je pod Italijom i podvrgnuta njezinu školskom sustavu.

Posthumno objavljen rad Josipa Miličevića *Etnografski tekstovi iz Svetvinčeta* (213-218) obrađuje tri teksta s etnografskim podacima, a autor prvog je župnik Svetvinčenta A. Facchinetti. Službujući u toj župi, zabilježio je njezine običaje u obliku eseja. Drugi tekst napisao je sadašnji porečkopulski biskup Ivan Milovan 1975. godine u kojemu donosi kratku povijest mjesta, te život i rad A. Facchinettija. Josip Miličević napisao je treći tekst 1994., obogaćen fotografijama koje prikazuju sve elemente seoskog života Svetvinčenta.

U članku *Ratna mlada misa u Svetvinčentu* (219-226) Ivan Grah opisuje svećeničko ređenje i mladu misu Miroslava Bulesića u Svetvinčentu 1943. godine. Autor analizira dva partizanska izvješća koja u mladom svećeniku vide protivnika partizanskog pokreta, komunizma i opasnost od pozivanja naroda protiv partizana. Također govori o počecima partizanskog pokreta i progonu Katoličke crkve.

Antun Milovan – žrtva komunističke «pravde» (227-237) drugi je rad Ivana Graha. Istinskog narodnjaka, vrlo aktivnog vjernika, antifašista i antikomunista, a nadasve hrvatskog rodoljuba, Antuna Milovana je zbog njegovih stavova u Drugom svjetskom ratu zvjerski ubila OZN-a. Autor donosi nova saznanja o njegovu životu, a posebno o imputiranoj optužnici koja je sastavljena zapravo tek nakon njegove smrti i javno objavljena.

Skupina istraživača – Igor Medica, Slavica Piljan i Borut Peterlin – u radu *Genealoška rekonstrukcija miotične distrofije u Istri: efekt osnivača u župi Svetvinčenat (239-251)* analizira posljedice ove nasljedne bolesti koja se pojavljuje u kasnoj adolescenciji ili odrasloj dobi. Radna sposobnost čovjeka je smanjena a do nepokretnosti dolazi rijetko. Uz pomoć matičnih knjiga iz pazinskog arhiva te «Knjiga stanja duša», koje sadrže podatke o svakom kućanstvu u svim mjestima pojedine župe, rekonstruirano je sedam istarskih obitelji s tom bolešću sve do 18. stoljeća. U župi Svetvinčenat pronađen je osnovni par s tri obitelji u osam generacija tako da se bolest prenosila čak dvije stotine pedeset godina.

Etnička struktura Pule i njezinih sela u prvoj polovici XVII. stoljeća (253-296) tema je rada Slavena Bertoše. Na osnovi bilježničkih zapisa u Puli i okolnim selima u 17. stoljeću autor donosi iscrpan popis prezimena koja se nalaze u zapisima. S obzirom na postojanje dvaju kulturnih krugova, hrvatskoga i talijanskog, česti su prijelazi iz jednoga kruga u drugi. Autor je obradio stanovništvo jedanaest naselja. Hrvatska prezimena dominirala su u prvoj polovini 17. stoljeća u pet mjesta, dok su talijanska prezimena činila većinu u šest mjesta.

Drugi dio zbornika pod nazivom *Gradivo (299-392)* sadrži tri znanstvena rada.

U radu *Nekoliko glagoljskih isprava iz Novigrada (299-322)* Dražen Vlahov objavljuje pet isprava na glagoljici iz 16. stoljeća iz fonda Stare općine Novigrad, tj. Novigradske kancelarije, pohranjenih u Državnom arhivu u Pazinu. Uz kraću analizu isprava upućuje na mogućnost njihova korištenja kao izvora za povijest glagoljaštva u Istri. Zatim objašnjava problem transliteracije tih isprava na latinsko pismo. Na kraju rada donosi prijevod isprava i njihove faksimile.

Sljedeći je rad *Oporuka porečkog biskupa Gašpara Negrija (1742-1778), (323-340)* Branke Antičić. Autorica donosi kratak životopis istaknutoga porečkog biskupa Gašpara Negrija. Bavivši se prošlošću porečke biskupije, taj je biskup svoja zapažanja opisao u djelu «Memorie storiche della citta e Diocessi di Parenzo». Slijedi transkripcija i prijevod oporuke koja još više osvjetljuje njegovu ličnost.

Prilog povijesti hrvatske gimnazije u Pazinu (gradivo) još je jedan rad Dražena Vlahova (341-392). Autor u drugoj polovini 19. stoljeća razlikuje dva razdoblja razvitka pazinske gimnazije. Prvo (od 1868. do 1886.) kada je reformom školskog sustava Habsburške Monarhije, u Pazinu 1872. otvorena pokrajinska gimnazija s talijanskim nastavnim jezikom, a već sljedeće godine pretvorena u osmogodišnju gimnaziju s njemačkim nastavnim jezikom. Drugo razdoblje (od 1887. do 1899.) završava talijanskom prevlašću. Velikim zalaganjem hrvatskih predstavnika u Carevinskom vijeću 1899. godine osnovana je gimnazija s hrvatskim nastavnim jezikom.

Treći dio Vjesnika pod naslovom *Iz arhivske teorije i prakse* sadrži samo jedan rad. U njemu Martin Modrušan pod naslovom *Slikovno arhivsko gradivo (395-399)* donosi pregled fondova koji sadrže slikovnu arhivsku građu, u knjižnicama i arhivima Hrvatske, s posebnim osvrtom na fondove i zbirke Hrvatskoga državnog arhiva u Zagrebu. Autor naglašava bogatstvo slikovne građe ali i nedostatak specijaliziranih arhivskih djelatnika koji bi bili kvalificirani samo za sređivanje takve građe.

Posljednji dio pod naslovom *Osvrti, prikazi, vijesti* donosi deset prikaza hrvatskih i stranih izdanja, dva izvješća, te *homage* dugogodišnjem suradniku Državnog arhiva u Pazinu dr. Josipu Miličeviću, preminulom 2000. godine, s bogatom bibliografijom njegovih radova.

Tonko Marunčić